

Di sản văn hóa thành văn và văn hóa đọc Thăng Long – Đông Đô – Hà Nội

Hà Nội, trái tim của cả nước là nơi hội tụ linh khí của đất trời Việt Nam, nơi địa linh nhân kiệt. Chính trên mảnh đất thiêng liêng này, những người con kiệt xuất của đất Việt đã tạo dựng, gìn giữ và tích lũy một kho tàng đồ sộ những giá trị văn hoá tinh hoa nhất, đặc sắc nhất của văn hoá dân tộc Việt Nam. Kể từ khi Lý Công Uẩn dời đô Hoa Lư (Ninh Bình) đến vùng đất linh thiêng được bao bọc bởi sông Hồng luôn triều nặng phù sa đến nay đã được 1000 năm. Suốt 1000 năm qua, những triều đại Lý, Trần, Hậu Lê, Tây Sơn... và ngày nay đã lần lượt nối tiếp nhau cống hiến cho nền văn hoá dân tộc những con người kiệt xuất đã làm nên lịch sử dân tộc và lịch sử văn hoá dân tộc. Trần Hưng Đạo, Trần Nhân Tông, Trần Quang Khải, Lê Lợi, Nguyễn Trãi, Lê Quý Đôn, Phan Huy Chú, Lương Thế Vinh..., Hồ Chí Minh, những người con từ mọi miền của đất nước hội tụ lại nơi kinh thành và viết nên sự nghiệp vẻ vang thông qua việc đóng góp vào kho tàng văn hoá dân tộc nói chung, văn hoá Hà Nội nói riêng những giá trị văn hoá trường tồn, bất hủ. Địa linh, nhân kiệt là đặc trưng của Thăng Long - Đông Đô - Hà Nội.

Những di sản mà nhiều thế hệ đất kinh kỳ để lại cho chúng ta ngày nay thật vô cùng đa dạng, phong phú. Trước hết phải kể đến hàng chục ngàn di tích văn hoá lịch sử quý giá gắn liền với những hoạt động sáng tạo và nếp sống, nếp sinh hoạt của người dân Hà Thành suốt một ngàn năm qua. Những nếp chùa, ngôi đình, đạo quán, nghề, miếu, phủ, đền thờ trong khắp đất kinh thành đã phản ánh một đời sống tâm linh đa dạng, phong phú và đặc sắc. Gắn liền với những danh lam thắng cảnh trong đất Hà thành này là một hệ thống các lễ hội dân gian đặc sắc mà hạt nhân ban đầu, nền tảng là các lễ hội nông nghiệp cầu mùa. Nhưng trải qua thời gian, gắn liền với lịch sử dựng nước và giữ nước của dân tộc các lễ hội này đã kết tinh vào đó các giá trị văn hoá cao đẹp khác, thể hiện sâu sắc đạo lý uống nước nhớ nguồn, để trở thành các lễ hội với hạt nhân tín ngưỡng là tôn vinh các anh hùng dân tộc.

Hà Nội còn nổi tiếng là mảnh đất màu mỡ cho các loại hình nghệ thuật phát triển. Thật tự hào khi không ở đâu trên đất nước Việt Nam lại được kế thừa một kho tàng di sản văn hoá nghệ thuật (bao gồm văn hoá bác học, văn hoá dân gian) không lồ và phong phú, đa dạng như nơi đây. Điều đó hiển hiện rõ nét ở việc tồn tại nhiều loại hình nghệ thuật trong lĩnh vực sân khấu như: Tuồng, chèo, cải lương, rối nước, kịch nói, múa, hội họa, kiến trúc... Di sản của Hà Nội còn đặc trưng bởi một nếp sống thanh lịch, tao nhã, giản dị nhưng rất tinh tế. Điều đó thể hiện ở mọi mặt trong đời sống sinh hoạt, từ ngôn ngữ với lối phát âm nhẹ nhàng, cách dùng từ tao nhã tinh tế, đến các thú ăn chơi mang đầy tính văn hoá như chơi chữ, chơi hoa, cây cảnh, vật cảnh. Hà Nội còn tự hào với những di sản văn hoá ẩm thực độc đáo có một không hai. Không nơi đâu trên mảnh đất Việt Nam có những món ăn ngon, tinh tế mà lại giàu tính khoa học và thẩm mỹ như những món ăn Hà Thành.

Nhắc đến các di sản văn hóa, không thể không kể đến di sản văn hoá thành văn của Hà Nội. Hà Nội là nơi lưu giữ và phục vụ một khối lượng di sản văn hoá thành văn đa dạng, phong phú và không lồ. Chính khối di sản văn hoá thành văn quý giá này đã tạo cho người Hà Thành một thú ăn chơi rất tao nhã: Đọc sách và đến thư viện đọc sách. Đối với người dân Hà Thành thư viện là những điểm hẹn tuyệt vời của trí tuệ, của thông tin, của tri thức.

Với vai trò là một trung tâm hành chính và văn hoá của cả nước, Hà Nội đã phát triển cả một hệ thống thư viện và hội tụ những vốn di sản văn hoá thành văn mỗi ngày một đa dạng và phong phú. Đặc biệt kể từ năm 1945 đến nay, khi nhà nước Cộng hoà xã hội chủ nghĩa Việt Nam (trước đây gọi là Việt Nam dân chủ cộng hoà) chủ trương xây dựng một nền văn hoá vì hạnh phúc của dân tộc, của nhân dân thì các bộ sưu tập di sản văn hoá thành văn này đã trở thành người bạn đồng hành của đông đảo nhân dân Hà Nội nói riêng, của cả nước nói chung.

Thư viện Quốc gia Việt Nam, Thư viện Viện Khoa học xã hội, Thư viện Hà Nội, Thư viện các trường đại học và cao đẳng... từ lâu đã trở thành những địa điểm tin cậy - nơi người Hà Nội có thể giao lưu với những nhà văn hoá kiệt xuất của mọi miền tổ quốc, của mọi quốc gia và biết bao thế hệ qua những trang sách. Di sản văn hoá thành văn mà Hà Nội đang nắm giữ thật vĩ đại và đáng tự hào biết bao nhiêu. Từ những bản hùng ca thể hiện rõ tinh thần anh dũng quật cường của dân tộc đến những áng thơ trữ tình thể hiện những tâm tư, tình cảm, nỗi khát khao thăm kín nhất của mỗi con người; Từ những tư tưởng triết học uyên thâm đến những câu chuyện dân gian nhẹ nhàng hài hước; Từ những tài liệu đầy con số khô khan với những bản vẽ kỹ thuật phức tạp đến những công trình thực nghiệm đầy lý thú; Từ những vấn đề nóng bỏng của xã hội hiện tại đến những trang tư liệu về lịch sử xa xưa của của dân tộc... Vốn di sản văn hoá thành văn này đã hàm chứa những điều kỳ thú, độc đáo mà trí tuệ, khả năng sáng tác của nhiều thế hệ nhà thơ, nhà văn, nhà tư tưởng, nhà khoa học đã tạo ra. Chúng đã trở thành món ăn tinh thần không thể thiếu đối với người Hà Nội.

Sẽ thật là thiếu sót nếu không điếm qua số lượng và đặc trưng của vốn di sản văn hoá thành văn mà Hà Nội đang

có vinh dự lưu giữ. Thư viện Quốc gia Việt Nam – Thư viện công cộng lớn nhất trong cả nước hiện đang lưu giữ gần 1,5 triệu bản sách với nội dung hết sức đa dạng và phong phú. Bạn đọc có thể tìm thấy ở đây những thông tin về mọi lĩnh vực trong cuộc sống. Đây là nơi tàng trữ và phục vụ bộ sưu tập sách Việt Nam lớn và đầy đủ nhất trong toàn quốc. Chế độ nộp lưu chiểu theo quy định của pháp luật đã cho phép Thư viện Quốc gia Việt Nam tàng trữ hầu hết mọi loại hình xuất bản phẩm được xuất bản trên lãnh thổ Việt Nam. Duy trì chế độ lưu chiểu văn hoá phẩm này từ đầu thế kỷ (ngay dưới thời Pháp thuộc) đến nay, kết hợp nhiệm vụ sưu tầm những tài liệu của các nước viết về Việt Nam đã giúp Thư viện Quốc gia Việt Nam có được bộ sưu tập Việt Nam học lớn nhất hiện nay. Bên cạnh những tài liệu quý giá về Việt Nam, bạn đọc cũng có thể tìm đọc ở đây những tinh hoa của nhiều dân tộc trên thế giới qua các ngôn ngữ Nga, Anh, Pháp, Trung Quốc, Đức và nhiều ngôn ngữ khác.

Nếu bạn muốn không chỉ ngồi trong không gian mát mẻ của Thư viện để đọc sách mà lại muốn mượn những cuốn sách yêu quý về nhà để có thể tranh thủ mọi thời gian rảnh rỗi cho những chuyến phiêu lưu trí tuệ kỳ thú thì hãy đến với Thư viện Hà Nội. Tuy không có bộ sưu tập đồ sộ như Thư viện Quốc gia Việt Nam nhưng Thư viện Hà Nội cũng thật tự hào về vốn tài liệu mà thư viện đang lưu giữ. Đặc biệt là những tài liệu viết về chính mảnh đất thủ đô thiêng liêng yêu dấu này. Bởi chỉ có ở đây mới có một bộ sưu tập đầy đủ nhất và hệ thống nhất về nguồn tài liệu địa chí Hà Nội.

Với vai trò phục vụ cho những nghiên cứu chuyên sâu về khoa học xã hội và Nhân văn, Thư viện Viện Khoa học Xã hội (trong Viện thông tin Khoa học xã hội) là nơi phù hợp nhất để bạn đọc có thể tìm kiếm những tài liệu quý giá phục vụ cho nhu cầu học tập và nghiên cứu của mình. Bộ sưu tập sách cổ của Viện Viễn đông Bác cổ xưa kia đang là một trong những vốn di sản văn hoá thành văn quý hiếm của Việt Nam nói chung và Hà Nội nói riêng.

Nói đến chữ quý hiếm, không thể không kể đến một nơi lưu giữ di sản văn hoá thành văn đặc biệt, đó chính là Thư viện Viện Hán Nôm. Đây là nơi mà những nhà nghiên cứu, những người dân Hà Nội có thể tìm những thông tin cổ xưa về dòng họ, về quê hương, xứ sở của mình. Những bản hương ước, những tấm bia cổ, những cuốn sách có niên đại hàng trăm năm... đã và đang cung cấp cho người Hà Nội những thông tin quý giá về kho tàng văn hoá của dân tộc.

Cuộc sống hiện đại tiện nghi và sôi động đã cuốn người Hà Nội vào những dự định mới, những công việc mới phục vụ cho sự phát triển kinh tế và xã hội. Không thể thiếu tri thức cho một công cuộc phát triển theo hướng hiện đại hoá và công nghiệp hoá như hiện nay. Vì vậy, không chỉ đọc sách để giải trí, để bồi bổ tâm hồn, để suy ngẫm về nhân tình thế thái, người Hà Nội còn đọc sách để phát triển. Những sách phục vụ cho sự phát triển khoa học, công nghệ, kinh tế có thể dễ dàng tìm được ở các thư viện nêu trên, nhưng nơi hội tụ nhiều nhất mảng sách khoa học kỹ thuật và kinh tế chính là Thư viện Khoa học và Công nghệ thuộc Cục Thông tin Khoa học và công nghệ Quốc gia.

Ngoài ra còn kể đến những di sản văn hoá thành văn được lưu giữ và phục vụ đắc lực trong các Thư viện của hàng trăm trường đại học và cao đẳng trên địa bàn Hà Nội. Thư viện và tài liệu đã thực sự trở thành một nguồn học liệu quan trọng, là công cụ cần thiết nhất cho sự nghiệp cải cách giáo dục theo hướng lấy người học làm trung tâm.

Thư viện huyện, thư viện xã, thư viện thôn, làng... cũng là những điểm văn hóa hấp dẫn đối với những người nông dân Hà Thành. Sau những buổi ra đồng, sách trong thư viện như chiếc cầu nối giữa người nông dân với ánh sáng của Đảng, ánh sáng của sự văn minh, phát triển. Cũng qua sách, báo, người dân phần nào nhận thấy sự chuyển mình của một thủ đô 1000 năm văn hiến.

Không chỉ đến thư viện để đọc sách, người Hà Nội còn đến thư viện để thưởng thức những buổi giao lưu, nói chuyện chuyên đề của các nhà văn hoá, nhà chính trị, khoa học, giáo dục. Những buổi nói chuyện như vậy đã chuyển tải đến người nghe những vấn đề thời sự nhất, mới mẻ nhất về mọi lĩnh vực trong cuộc sống. Có thể những vấn đề này chưa được thể hiện trong bất cứ một tài liệu nào, có thể nó đã được trình bày đâu đó trong nhiều tài liệu khác nhau, nhưng giao lưu trực tiếp với diễn giả luôn là một điều rất thú vị.

Như vậy, trong nếp sinh hoạt của dân Hà thành không thể không kể đến việc đọc sách và sử dụng tài liệu. Có thể nói đến thư viện là một trong những nét văn hoá tiêu biểu của dân tộc nói chung và của Hà Nội nói riêng. Với một hệ thống các thư viện lưu giữ những vốn di sản văn hoá thành văn khổng lồ khắp kinh thành đã làm cho nếp sống của người Hà Nội trở nên đa dạng, phong phú vừa lãng mạn bay bổng vừa thiết thực. Nếp sinh hoạt tao nhã này đã làm cho lối sống của người Hà Nội trở nên thanh lịch hơn, đẹp hơn.

Nhìn chung, di sản văn hoá Thăng Long - Đông Đô - Hà Nội là những giá trị vật chất và tinh thần tinh túy và đặc sắc nhất mà biết bao nhiêu thế hệ người dân Hà Nội sáng tạo ra và đã được thời gian thẩm định, kiểm chứng. Di sản văn hoá Hà Nội chính là cái hiện diện của quá khứ trong đời sống hiện đại, nó chứa trong lòng một “mã di truyền” xã hội, một ký ức của nhiều thế hệ con người Hà Nội cho phép ta nhớ về quá khứ của cha ông, tái sinh

lại những giá trị trên nền tảng mà cha ông ta tạo dựng bằng máu, mồ hôi và nước mắt. Những di sản này đang đóng vai trò quan trọng trong đời sống hiện nay.

Giữ gìn, tiếp thu và phát huy các giá trị vô giá trong di sản đồ sộ này như thế nào có thể tạo ra được sự liên mạch trong văn hoá Thăng Long - Hà Nội nói riêng, văn hoá dân tộc nói chung là nhiệm vụ của mỗi người dân Hà Nội nói chung và của mỗi cán bộ thư viện nói riêng.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Danh nhân Hà Nội/ Lê Thuớc...-H.: Hội văn nghệ Hà Nội, 1973
2. Di sản văn hoá Thăng Long - Đông Đô - Hà Nội: Nhìn từ khía cạnh quản lý văn hoá: Kỷ yếu hội thảo khoa học.-H.: Trường Cao đẳng Nội vụ Hà Nội, 2009.
3. Hà Nội xưa và nay/ Hoàng Đạo Thúy.-H.: Hội văn nghệ Hà Nội, 1971.

Việt Linh

Nguồn: Tạp chí Thư viện Việt Nam số 5(25) – 2010 (tr.24-26)